

MONDO – információs füzet

szülőknek

2016

Tartalom	
Bevezető	3
Hogyan kell használni a kártyákat?	6
Az egyes témakörök feldolgozása	7
1. Tisztelettel segítsenek, gondozzanak.....	7
2. Ne bántsanak!.....	10
3. Ne helyezzenek gondnokság alá	13
4. Ne zárjanak intézetbe	17
5. Élhetek közösségben	21
6. Ismerkedhetek, barátkozhatok	24
7. Lehet párom és saját családom	26
8. Intézhetem az ügyeimet.....	30
9. Dönthetek a kórházban.....	32
10. Élhetek a politikai jogaimmal.....	34

Bevezető

MI A MONDO?

A Társaság a Szabadságjogokért által megálmodott játék fogyatékos gyermekek számára. A MONDO megvalósulásához elengedhetetlen volt a Csillagház EGYMI gyógypedagógusainak szakértelme és Hitka Viktória, grafikus kifejező illusztrációja. A MONDO tulajdonképpen egy segédeszköz, amelynek célja, hogy a fogyatékos gyerekek tanuljanak a jogaikról és azokról a veszélyes helyzetekről, amelyeket el kell kerülniük, meg kell előzniük, vagy amelyekben meg kell védeniük magukat. Ahogyan a gyerekek egyre nagyobbak lesznek, és kilépnek az iskolából, a körjük font iskolai és szülői védőháló egyre vékonyabb lesz, és mind több nehéz vagy veszélyes helyzettel kell szembenéniük. Mi hiszünk abban, hogy a fogyatékos emberek is másokkal egyenlő jogokkal rendelkeznek, élhetnek aktív életet. Ehhez azonban szükséges, hogy ki tudjanak állni magukért. A játék célja, hogy az iskolában vagy a szülőktől megtanulják a gyerekek azokat az alapvető veszélyhelyzeteket, amelyekkel fogyatékos emberként találkozhatnak, és felkészüljenek rá, hogyan védhetik meg magukat.

A TASZ Fogyatékosügyi Programja és Jogsegélyszolgálatja közel 10 éve nyújt jogi tanácsadást érintett személyek számára. E munka során tapasztaltuk, hogy az érintetteknek sokszor még a nem fogyatékos embereknél is kevesebb tudásuk van arról, milyen jogok illetik meg. Ez pedig megakadályozza őket, hogy megvédjék magukat. A beérkező megkeresések szolgáltak alapul a MONDO 10 témájához; ezek azok a területek, melyeken leginkább segítséget igényeltek és igényelnek a TASZ-hoz fordulók.

Néhány példa azokra a helyzetekre, amelyekkel a munkánk során találkozunk és amelyek ihlették a játékot. Sokszor a fogyatékos pusztán ténye elegendő ahhoz, hogy hivatalok vagy pénzintézetek ne álljanak szóba valakivel. Gyakorta azért kell valakit gondnokság alá helyezni, mert a hivatali ügyintéző azt hiszi, hogy például egy fogyatékos ember nem írhat alá. A fogyatékos embereket gyakran korlátozzák emberi kapcsolatok kialakításában, barátságok és szerelmek megkötésében, családalapításban és gyermeknevelésben. Aki állandó ápolásra-gondozásra szorul, kiszolgáltatott a testi és szexuális bántalmazásnak, megaláztatásnak, zaklatásnak. Akit intézetben helyeznek el, egész életére kizáródhat a normális, hétköznapi világból, és az intézetben védtelenné válhat bármilyen támadással, bántalmazással szemben. Azonban ezek a helyzetek nem szükségszerűek, a jogtudatos állampolgárok képesek megvédeni magukat és adott esetben segítséget kérni. Ha a gyerekek idejében megtudják, milyen helyzetekkel szembesülhetnek, és hogy ezekben mit tehetnek, jobb eséllyel vágnak neki az életnek. Ennek a kártyajátéknak az a célja, hogy az Ön gyermeke eredményesebben küzdjön meg ezekkel a helyzetekkel.

A kártyák konkrét helyzeteket mutatnak be, és útmutatást adnak ahhoz, hogy mit tehet a fogyatékos fiatal és felnőtt az adott szituációban. A témák közül sok érinti a mindennapokat (például gondozás, ellátás, barátság, szerelem). Emellett azonban a játék olyan területeket is

bejár, amelyek átgondolására, átbeszélésére igen ritkán, csak a felmerülő problémák, egyéni élethelyzetek miatt került sor (gondnokság, intézményi élet). A gondnokság kérdése például a legtöbb fogyatékos ember életében felmerül, legkésőbb akkor, amikor elérik a nagykorúságot és a szülei már nem írhatnak alá helyettük. A kártyák érintik a gondnokság jelentését, illetve az alternatíváit is. A MONDO célja, hogy segítséget adjon a téma feldolgozásához: az érintettnek, rokonaiknak és a szakembereknek is.

Hiszünk abban, hogy mindenki, így a fogyatékos emberek életében is nagyon fontos szerepet töltenek be a szülők, barátok és a pedagógusok. A gyermekek tőlük sajátítanak el számos olyan tudnivalót, amely meghatározó lesz az életvezetésükre, az érzéseikre. Ezen kapcsolatokra építve szeretnénk a fogyatékos gyerekekhez és felnőttekhez szólni. Ugyanakkor a MONDO megközelítése egyértelműen a sérült személy önállóságának támogatását helyezi előtérbe. Abban is hiszünk, hogy a szülők, szakemberek és barátok nagyban hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a korlátokkal küzdő ember is tudjon önállóan döntéseket hozni, és minél aktívabb életet éljen. A MONDO-nak nem célja a csoportok szembeállítását: a főszereplő egyértelműen a fogyatékos ember, de ő sokszor támaszkodik segítőkre.

Az egyes MONDO-témakörök feldolgozásának kezdetén úgy tűnhet evidenciákról van szó. A feldolgozás során azonban olyan, eddig ismeretlen információkhoz juthatnak akár a szülők is. Feltáruhatnak a gyermekek előzetes negatív és pozitív tapasztalatait, fény derülhet arra, mi az, ami jól esik számukra, és mi az, amit bizonytalansággal, feszültséggel, esetleg szégyennel túszernek a mindennapokban. A szétszedhető, témákra osztott kártyaformátum lehetőséget ad arra, hogy csak egy adott témát, vagy akár csak egy konkrét szituációt leíró kártya kerüljön a gyermek/gyermekek elé. Ez segíti az életkorhoz, életeményhez, értelmi képességhez, és lehetőségekhez történő adaptációt. Elkerülhetetlen, hogy az egyes témakörök helyenként átfedjék egymást. Ezek ugyanakkor megkönnyítik a legfontosabb információk elsajátítását, gyakorlását. Bár a kártyák nem nyújtanak mindenre választ, és nem vesz számba minden eshetőséget a játék, de megmutatja, hogy milyen helyzetek adódhatnak, és ezekben merre érdemes elindulni. Lehetőséget teremtenek arra, hogy nehéz vagy veszélyes helyzeteket átbeszéljen a szülő vagy a pedagógus a gyermekkel.

Bár a kártyák készítése során a fogyatékos gyerekekkel való munka során szerzett tapasztalataink vezették a kezünket, közben rádöbbenünk, hogy a kártya javarésze egészséges gyerekek számára is fontos információkat hordoz. Ez egy újabb bizonyítéka annak, hogy az emberek között több a hasonlóság, mint a különbség. Bár vannak speciális kérdések, amelyek csak a fogyatékos gyerekek, felnőttek számára relevánsak, mégis a hasonlóságok szembetűnőek. Emiatt a kártyát jó szívvel ajánljuk fogyatékos és nem fogyatékos gyereket nevelő családoknak, integráltan nevelő iskoláknak csak úgy, mint fogyatékos gyereket külön nevelőknek.

A szerzők

Jokán Andrea, Társaság a Szabadságjogokért
Juhász Vass Tímea, Csillagház Általános Iskola és EGYMI
dr. Kapronczay Stefánia, Társaság a Szabadságjogokért
Verdes Tamás, Társaság a Szabadságjogokért

Hogyan kell használni a kártyákat?

A kártyák felhasználásának módja egyénenként, témakörönként, korosztályonként vagy a fogyatékoság mértéke szerint változhat, és sok múlhat a pedagógus vagy szülő egyéni preferenciáin, kreativitásán. A kártyákat alapvetően érdemes témakörönként megbontva használni, de akár az egyes témakörök bizonyos kártyái külön is felhasználhatóak.

A kártyákon szereplő jelek leírása

! – Figyelj oda, hogy ne érjen baj! Van választásod!

pipa - Ez a helyzet rendben van. Tisztelettel bánnak veled.

áthúzott jel - Ezt nem csinálhatják veled. Ha ilyen történik, kérj segítséget.

Szereplőkártyák leírása:

- Barátok
- Bíró
- Civilek és jogvédő szervezetek
- Gondnok
- Orvos
- Betegjogi képviselő
- Rendőr
- Segítő
- Ügyintéző
- Ügyvéd

Az egyes témakörök feldolgozása

1. Tisztelettel segítsenek, gondozzanak

Kártyák mondatai

1. Más segítségével eszem, tisztálkodom, öltözöm. Ő a segítóm.
2. A segítóm és én egyenrangúak vagyunk. A segítómnek tisztelettel kell megérintenie engem.
3. A segítóm mindig mondja el, mit akar csinálni. Csak akkor csinálhatja meg, ha én megengedem.
4. Ha valamire én kérem meg a segítőmet, azt meg kell tennie. A segítómnek akkor is meg kell tennie, ha nem ért vele egyet.
5. A segítómnek teljesen rám kell figyelnie.
6. A segítóm nem beszélhet rólam a fejem felett.
7. A segítóm nem engedheti meg, hogy meztelenül lássanak mások.
8. A segítóm nem etethet indulatosan. A segítóm nem tehet olyan ételt a számba, amit én nem akarok.
9. A segítóm nem üthet meg. A segítóm nem nyúlhat hozzám indulatosan. A segítóm nem csúfolhat ki.

A témakör kártyáinak célja, hogy segítsenek a gyerekek abban, hogy a saját ápolását-gondozását ő maga tudja irányítani. Az ápolás olyan közeli, intim viszony, amelyben különösen fontos, hogy az érintett ember kényelemérzetére, kívánságaira tekintettel legyen az ápoló. Ellenkező esetben könnyen kiszolgáltatottnak érezheti magát az érintett. Ennek a tanulási folyamatnak az első eleme az, hogy a fogyatékos gyermek megtanulja, hogy elvárhatja a segítőtől, hogy az tisztelettel érjen hozzá, hogy adja meg a lehetőséget annak, hogy a fogyatékos személy irányíthassa az ápolást-gondozást.

A kártyák azokra a jellemző problémákra mutatnak rá, amelyek ápolási helyzetekben adódhatnak, és kényelmetlen helyzetbe hozhatják a fogyatékos személyt, sérthetik önérzetét vagy akár kifejezetten ártalmasak lehetnek számára. A kártyák információt adnak a lehetséges veszélyekről és arról is, hogy a játékos ezekben hogyan védheti meg magát.

A kártyákon szereplő személyek megszólalnak, adott esetben a bántalmazás ellen megpróbálnak védekezni. A felírt mondatok javaslatok is egyben, amelyeket - vagy azok variációit - érdemes lehet megtanulni.

Azok a fogyatékos személyek, akikkel hosszú időn keresztül nem bántak tisztelettel és kellő tapintattal, sok esetben nem tudják, hogy mit várhatnak el a segítőtől. Néha nem tudják,

hogy a segítőnek nincs joga bármit megtenni, akár azt, hogy a segítő nem zárkozhat be velük a szobába. Szélsőséges esetben előfordulhat az is, hogy a fogyatékos személyt zaklatja a segítője, de ez a zaklatás olyan régóta tart, hogy az áldozat nem azonosítja tiltott cselekményként a zaklatást, és ezért (sem) kér segítséget.

A kártyák tartalma

Az alábbiakban a [szögletes zárójelekbe foglalt számok] a megfelelő kártyákat jelölik. A rajzok és a kártyákon olvasható szövegek a gyerekek számára hordoznak információt. Az alábbi információk a szülők számára adnak további magyarázatot.

[1.] Minden gyerekre igaz bizonyos szintig, a kártyán szereplő állítás: Mások segítségével eszem, tisztálkodom, öltözöm. Ugyanakkor a legtöbb fogyatékos gyereknek tovább és több segítségre van szüksége. Ezzel tisztában kell lennie. A kártya lehetőséget ad arra, hogy a gyermekkel beszélgessünk a fogyatékoságáról, hogy ez mit jelent számára.

[2.] Fontos tisztázni, hogy ugyanakkor azt, hogy a segítségnyújtás nem alacsonyítja le őt segítőjével szemben. Ő és segítője egyenrangúak, mindketten értékes emberek.

[3.] A fogyatékos személy az irányítója az ápolás-gondozás folyamatának. Ennek első lépcsője az az alapvető szint, hogy a segítő elmondja, közvetíti az eseményeket. „Most kiveszlek a fürdőkádból, felteszlek az ágyra és megtöröllek.” Vannak olyan súlyos fokban fogyatékos emberek, akiknél az irányítás lehetősége ebben merül ki, de súlyos fokban értelmi fogyatékos személyek számára fontos, hogy segítőik közvetítsék, előzetesen bejelentsék azt, hogy mi fog történni. Az ilyen emberek is nemtetszésüknek adnak hangot, ha ez nem következik be. A fogyatékos személy jogos elvárása az, hogy előzetesen elmondják neki, mi fog történni vele.

[4.] A következő lépcsőfok, amikor a fogyatékos személy maga is képes irányítani az ápolási folyamatot. Ebben az esetben ő az, aki megmondja a segítőjének, hogy annak mit kell tennie, a segítőnek pedig ehhez kell igazodnia.

[5.] Az ápolási-gondozási tevékenység során a segítőnek teljesen a fogyatékos személyre kell figyelnie. Például ne telefonáljon vagy beszélgessen közben másokkal, ne szakítsa meg az ápolási tevékenységet egyéb dolgokkal. A fogyatékos személynek meg kell tanulnia, hogy joga van ezt számon kérni segítőjén.

[6.] Mellőzöttségérzést okoz és megaláztatás forrása lehet az, ha a segítő az ápolás vagy egyéb tevékenység közben a fogyatékos személyről beszélget valaki mással. A fogyatékos személy ilyen helyzetekben figyelmeztetheti segítőjét arra, hogy ez nem helyes.

[7.] Ápolás során gyakorta előfordul, főleg intézményes környezetben, hogy a fogyatékos személy meztelen, és ilyenkor kopogtatás nélkül rányitják az ajtót, vagy az ápoló nem húzza be maga mögött az függönyt, amikor öltözteti, fürdeti vagy tisztába teszi. Előfordul, hogy számára ismeretlen emberek is látják őt meztelenül. A fogyatékos gyerekeknek meg kell tanulnia, hogy ez nem helyes, és tudnia kell, hogy ilyen helyzetekben kifejezheti rosszallását, tiltakozhat, és kérheti segítőjét, hogy takarja el.

[8.] Az étkezés ápolási tevékenység, és ennek során előfordulhat, hogy a segítő erőlteti az evést, meg akarja tömni a gyermeket vagy a felnőttet. Ilyenkor tudni kell kézzel-lábbal tiltakozni, vagy szavakkal is ki lehet fejezni a tiltakozásunkat, erre a gyermeket fel lehet készíteni.

[9.] Az ápolás közben előfordulhat, hogy az ápoló indulattal, erőszakosan ér a gyermekhez. A gyermeknek tudnia kell, hogyan ismerheti fel ezt a helyzetet, és mit kell tennie ilyenkor. Fontos, hogy kifejezze, hogy tisztában van vele, hogy ami történik, rossz dolog, és ki kell tudni fejeznie azt is, hogy elvárja az ápolótól, hogy ezt hagyja abba. A gúnyolás, becsmélés, kinevetés, leszólás az ápolás közben esetlegesen előforduló nem fizikai bántalmazás. Az ápolás intim helyzetében, amikor például a fogyatékos személy meztelen, a megjegyzések és verbális támadások súlyosabb lelki sérülést okozhatnak, mint egyébként. Ha a fogyatékos személy tud védekezni, vagy legalább ki tudja fejezni, hogy tisztában van vele, hogy mi történik, akkor van lehetősége a bántalmazót arra kérni, hogy hagyja abba, amit csinál.

2. Ne bántsanak!

1. Akkor sem alázhatnak meg, ha rosszul viselkedtem.
2. A segítóm nem zárhatja magunkra az ajtót.
3. Csak az érintheti meg a testemet, akinek megengedem. A füttyimet, a puncimat, a fenekemet, a mellemet, a számat nem érintheti meg olyan, akinek nem engedem.
4. Ha valaki úgy ér hozzám, ahogyan az nem jó nekem, akkor egyértelműen és hangosan tiltakozom.
5. Ha bántanak, segítségért kiáltok. Kiabálhatok hangosan.
6. Ha nem tudok beszélni, másképpen csapok zajt.
7. Ha bántottak, odamegyek egy felnőtthöz. Ahhoz a felnőtthöz megyek, akiben a legjobban megbízom. Segítséget kérek a felnőtől.
8. Ha megverték, azonnal hívom az orvost. Az orvos látteleletet vesz.
9. Ha bántottak, feljelentést teszek a rendőrségen. A láttelelet és a tanúk bizonyítják, hogy bántottak engem.
10. A tetteket megbüntetik. Én nagyobb biztonságban leszek.

A témakör kártyáinak célja, hogy segítsenek a gyermeknek abban, hogy felismerje a bántalmazást és a bántalmazót, és megtanulja, hogyan védheti meg magát. A bántalmazás ellen csak akkor lehet védekezni, ha megtanuljuk, hogy mi a bántalmazás. Sok fogyatékos személy nem tanulta meg, hogy mások nem érhetnek hozzá akárhogyan, vagy hogy nem érinthetik meg bárhol az engedélye nélkül.

Aki ezeket a dolgokat nem tanulja meg, könnyen és rendszeresen áldozattá válhat. Aki felismeri, hogy bántalmazzák, az tehet ellene. A kártyák megmutatják, hogy fizikai vagy szexuális bántalmazás esetén mik azok a legfontosabb lépések, amelyeket ha megtesz az áldozat, véget vethet a további bántalmazásnak.

A kártyákon szereplő bántalmazott személyek nem csak felismerik és megpróbálják elkergetni a bántalmazót, hanem intézményes lehetőségeket is használni kezdenek azért, hogy felelősségre vonják, aki bántotta őket. Nagyon sok esetben akár közép súlyos értelmi fogyatékos vagy súlyosan mozgáskorlátozott személyek is képesek arra, hogy ilyen bonyolultabb eljárásokat kezdeményezzenek vagy segítséget kérjenek, ha fel vannak erre készítve.

A bántalmazás széles kategória, a verbális szidalmazástól egészen a súlyos fizikai bántalmazásig terjedhet. A kártyák megbeszélése során ki lehet térni arra, hogy milyen bántalmazások lehetségesek és ezekre hogyan érdemes reagálni.

2. A kártyák tartalma

[1.] Minden gyereknek tudnia kell, hogy senkinek nincs joga megalázni. A bántalmazásra, megalázásra, becsmélésre senki nem szolgál rá, soha, semmi nem indokolja, bármilyen csínytevést is követett el, vagy bármilyen hibát vétett is.

[2.] A bántalmazás terepe legtöbbször valamilyen elszigetelt hely, többnyire egy bezárt szoba. A gyerekeknek meg kell tanulniuk, hogy milyen helyeket vagy helyzeteket kell kerülniük. A játék vagy beszélgetés során össze lehet gyűjteni további lehetséges és kerülendő helyeket is.

[3.] Az intim testrészek ismerete és annak tudása, hogy ezeket csak és kizárólag az érintheti meg, akinek azt a gyerek megengedi, kiemelten fontos. A gyerekeknek tudniuk kell, hogy intim testrészeik felett csak és kizárólag ők rendelkeznek. Tudniuk kell, mit mondjanak annak, aki ezt a szabályt nem tartja be. Csak ajánlani tudjuk a Hintalovon Alapítvány felvilágosító oldalát, a Yelon.hu-t, ezen az oldalon több, kifejezetten fogyatékos gyerekeknek szóló cikk is van.

[4.] A bántalmazás bármely formája esetén a gyerekeknek tudniuk kell azt is, hogy fel kell szólítaniuk a bántalmazót arra, hogy hagyja abba, amit csinál. Ezt minél hangosabban és határozottabban kell tenniük.

[5.] Nem elég felszólítani a bántalmazót arra, hogy hagyja abba, amit csinál. Segítséget kell kérni, amilyen gyorsan csak lehet. Ha a gyerek képes rá, kiáltson, amilyen hangosan csak tud. Nevezze meg a bántalmazót, és nevezze meg a helyet is, ahol vannak. A segítségkérés legyen a lehető legkonkrétabb.

[6.] Vannak gyerekek, akik nem tudnak beszélni, de másképpen képesek rá, hogy zajt csapjanak. A kiáltás vagy a hangadás bármely formája eredményes lehet, akár tárgyak leverése is. A gyerekeknek tudniuk kell, hogy ilyenkor megengedett zajt csapni, összetörni dolgokat, amit máskor nem.

[7.] A bántalmazás után a fogyatékos személy segítséget tud kérni olyan felnőttektől, akikben megbízik. Ha lehetősége van rá, ne csak egy embertől kérjen segítséget, hanem többtől is, ahánytól csak tud. Mesélje el, ami vele történt, a lehető legkonkrétabban, minél több embernek, és kérjen tőlük segítséget abban, hogy a tettetést felelősségre vonják, és ne ismétlődhessen meg az esemény. Azért kell minél több emberhez odamenni, mert ha csak egy embertől kér segítséget, akkor lehetséges, hogy az nem hisz neki, vagy nem akar neki segíteni.

[8-9-10.] Bármely testi – legyen fizikai vagy szexuális – bántalmazást követően orvosi látogatást kell venni. A legtöbb gyereknek megtanítható, hogy bántalmazás után

figyelmeztesse a felnőtteket, hogy orvosi látelleletet akar készíttetni, és feljelentést akar tenni a rendőrségen. Ha ezt nem teszi meg, akkor a bűncselekmény nem bizonyítható. Ilyenkor a tettes büntetlen marad, és újra elköveti a bántalmazást. Ha a tettest felelősségre vonják, és következménye van, akkor a bűnismétlés esélye csökken.

3. Ne helyezzenek gondnokság alá

1. Ha gondnokom van, ő dönti el hol és kivel éljek.
2. Ha gondnokom van, intézetbe vihet.
3. Ha gondnokom van, ő dönt arról, hogy megházasodhatok-e.
4. Ha gondnokom van, ő dönt arról, hogy megszülethet-e a gyermekem.
5. Ha gondnokom van, ő dönt arról, hogy mit dolgozhatok.
6. Lehet támogatóm is. A támogatóm nem dönt helyettem. A támogatóm tanácsot ad nekem.
7. Ha támogatóm van, én tartozok felelősséggel a döntéseimért.
8. Jogom van a támogatómhoz. Mindegy, milyen fogyatékoságom van.
9. Ha gondnokság alá akarnak helyezni, ügyvédet fogadhatok..
10. Az ügyvédnek az a kötelessége, hogy képviseljen engem a bíróság előtt. Ha az ügyvéd nem képvisel jól, akkor másik ügyvédet keresek.
11. Ügyvédet az interneten keresek magamnak.

A fogyatékos emberek egy része gondnokság alatt áll, tehát nem dönthet önállóan a saját életét érintő kérdésekben. A tapasztalat azt mutatja, hogy a gondnokság sokszor éppen a fogyatékos emberek kirekesztésének eszközévé válik. 2009-es adatok szerint körülbelül 50.000 ember állt gondnokság alatt. A gondnokságot a polgári törvénykönyv szabályozza, míg a támogatott döntéshozatal szabályait a támogatott döntéshozatalról szóló törvény fekteti le. A cselekvőképességre és a cselekvőképtelenségre, a gondnokságra vonatkozó szabályozást a polgári törvénykönyv tartalmazza. A hatályos nemzetközi jog és a fogyatékos emberek mozgalmi, szervezeti szerinti a cselekvőképesség korlátozása vagy megszüntetése jogfosztottságot jelent, amely mindenképpen hátrányt okoz.

A gyerekeknek meg kell tanulniuk, hogy milyen következményekkel járhat, ha gondnokság alá helyezik őket, és mit tehetnek azért, hogy ezt elkerüljék vagy visszaszerezzék cselekvőképességüket. A témakör kártyáinak célja, hogy beszéljünk arról, miért fontos a döntéseket megtapasztalni, miért fontos, hogy döntéshelyzetbe kerüljön az ember. Azok az emberek, akiknek egész életükben csak korlátozott lehetőségük volt döntéseket hozni, nem tudják megtanulni ezt. Sokszor nem eleve képtelenek a döntésre, csak nem tanulták meg úgy, ahogy az ép gyerekek az óvodában, iskolában elsajátítanak alapvető készségeket.

A gondnokság azt jelenti, hogy a fogyatékos ember nem dönthet önállóan fontos kérdésekben. Kétféle gondnokság létezik: a teljesen korlátozó gondnokság a döntési jogot teljes mértékben egy másik ember, a gondnok kezébe adja. Ilyenkor a gondnokság alatt álló fogyatékos ember helyett a gondnoka dönthet arról, hogy mire költi a pénzét, helyette igényelhet segílyt vagy szolgáltatást, eldöntheti, hogy hol éljen. Ebben az esetben a fogyatékos ember csak nagyon apró dolgokban dönthet önállóan érvényesen, például hogy

mit vásárol a közértben. A gondnokság másik fajtája a részlegesen korlátozó gondnokság, amikor egy döntés érvényességéhez, az aláíráshoz a gondnok és a fogyatékos ember nyilatkozatára is szükség van. A részleges gondnokság kiterjedhet csak bizonyos területekre, például az ingatlannal való rendelkezésre vagy egészségügyi döntésekre. Mindkét gondnokság esetén a gondnok feladata az érintett tájékoztatása. A törvény azt írja elő, hogy a gondnoknak úgy kell cselekednie, hogy az megfeleljen az érintett véleményének és az ő érdekeit védje.

A gondnokság akkor válik kérdéssé, amikor a 18. életévét betölti az ember. A gondnokság gondnokság alá helyezési eljárással jön létre. A gondnokság alá helyezésről a bíróság dönt. A bírósági pert kérheti az érintett közeli hozzátartozója vagy a gyámhatóság is. Előfordul, hogy amikor a gyerek elmúlt 18 éves, akkor a gyámhatóság javasolja a gondnokság alá helyezést a szülőnek, mert így könnyebben hozzáférhetnek a szociális juttatásokhoz. A perben szakértőnek kell állást foglalnia arról, hogy az érintett belátási képessége megvan-e, és hogy mire terjed ki. A perben azt is vizsgálni kell, hogy az érintett környezete mennyire támogató: ha a személyi körülmények megfelelőek, vannak családtagok és barátok, akik támogatják az érintettet, akkor ez a gondnokság alá helyezést megakadályozhatja.

A gondnok sokszor a fogyatékos ember szülője, de haláluk esetén, vagy ha nem ápolnak kapcsolatot a fogyatékos emberrel, akkor más is lehet. Gondnok lehet az érintett barátja, családtagja is. Sokszor a fogyatékos embereknek nincsenek ilyen szociális kapcsolataik, akkor hivatásos gondnokot rendelnek ki. A hivatásos gondnok egyszerre több tíz embernek a gondnoka is lehet. Ez pedig nem alkalmas egy bizalmon alapuló kapcsolat fenntartására, amit az érintett véleménye és érdekei irányítanak.

A gondnokságnak ma már van alternatívája, amely úgy teszi lehetővé a fogyatékos ember segítségét, hogy nem vonja el a jogait, ez a támogatott döntéshozatal. A támogatott döntéshozatal olyan intézmény, amely úgy támogatja a fogyatékos embert, hogy a döntés jogát nem vonja el tőle. A hazai törvények csak akkor teszik ezt lehetővé, ha az érintett belátási képessége csak kismértékben csökkent. A gyámhatóság kérheti szakértő vagy a családsegítő szolgálat véleményét erről.

A támogatott döntéshozatalról nem bíróság, hanem a gyámhatóság hoz döntést. Ilyenkor támogató segíti a fogyatékos embert. Összesen két támogatója lehet egy embernek. Támogató lehet egy barát vagy családtag is, de vannak olyan támogatók, akiket a gyámhivatal hivatalból rendel ki. A gyámhatóság dönt a támogató kirendeléséről, miután meghallgatta személyesen a támogatót és a támogatott személyt, a fogyatékos embert is. Támogatót ki lehet rendelni általánosan, de akár csak bizonyos ügýtípusokra is.

A támogató jelen van azoknál a közigazgatási vagy más eljárásoknál, amelyek érintik a fogyatékos személyt. Az ő feladata, hogy segítséget nyújtson az érintettnek a döntések meghozatalában és jelen lehet akkor, amikor döntést kell hozni, vagy nyilatkozni kell. A támogató a kirendeléséről szóló gyámhatósági határozattal, vagy a gyámhatóság által

számára e célra kiadott tanúsítvánnyal igazolja, hogy a támogatott személy vonatkozásában támogatói feladatokat lát el.

A támogató nem dönthet a fogyatékos személy helyett, de kötelezettsége a támogatott személy kérésére jelen lenni az eljárásoknál, a döntéshez útmutatást, segítséget adni. A támogatónak be kell számolnia a tevékenységéről, ha azt a gyámhatóság vagy a támogatott kéri.

Ügyvédet lehet megbízni annak érdekében, hogy a fogyatékos embert képviselje az eljárások során. Ügyvédet legegyszerűbben civil szervezeteken (mint például a „Társaság a Szabadságjogokért”) vagy ismerősökön keresztül, vagy esetleg az interneten keresve lehet találni. Az ügyvéddel személyes találkozás után megbízási szerződést kell kötni a feladatok elvégzésére. Ennek lehet díja.

A kártyák tartalma

[1-5.] Az első öt kártya a gondnokság alá helyezés jelentését járja körül példákkal illusztrálva. Felsorol néhány minden ember számára fontos ügyet, amelyek meghatározzák azt, hogy milyen életet élhet. A kártyák azt az egyszerű tényt közlik a játékosokkal, hogy milyen következményei lesznek annak, ha gondnokság alá helyezik őket. Részlegesen korlátozó gondnokság esetén, amikor olyan ügyben kell döntést hozni, amire kiterjed a gondnokság, akkor az érintett és a gondnoka beleegyezésére is szükség van a döntés érvényességéhez. Tehát ha valakit az ingatlanvagyonról való döntésben korlátoz részlegesen a bíróság, akkor az érintett házának eladáshoz szükség van az ő és a gondnoka aláírására is. Ha valaki teljesen korlátozó gondnokság alatt van, akkor – a legkisebb napi vásárlások kivételével – minden döntést a gondnok hoz meg az érintett helyett.

[6.] Ezek a kártyák a támogatott döntéshozatal fogalmára mutatnak rá. A támogatott döntéshozatal a gondnokság alá helyezés alternatívája. Annak, aki támogatott döntéshozatalban vesz részt, nem vonják el a döntéshez való jogát. Ha a fogyatékos személynek támogatója van, akkor ő tanácsot ad és segíti az ügyintézésben.

[7.] A támogatott döntéshozatal keretében a döntéseket a fogyatékos személy hozza meg, és azokért ő tartozik felelősséggel. Lehetősége van rossz döntéseket is hozni, a támogatónak ezeket a döntéseket is tiszteletben kell tartania. A támogatott döntéshozatal fontos elvi kitétele, hogy minden ember egyaránt hoz rossz és jó döntéseket is, és senkit nem szabad megfosztani attól, hogy néha hibázzon, rossz döntést hozzon, mivel ezzel a felnőtté válás esélyétől fosztanánk meg.

[8.] A támogatott döntéshozatal a fogyatékos típusától függetlenül minden fogyatékos személyt megillet, de csak a belátási képesség kismértékű csökkenése esetén rendelhető el.

A hivatalok feladata az, hogy olyan módon kommunikáljanak a fogyatékos emberrel, ahogyan ő képes.

[9.] A gondnokság alá helyezés polgári peres eljárás. Az eljárás során a gyámhivatal vagy a család felperesként eljárást kezdeményez a fogyatékos személy ellen, aki a perben alperesi helyzetbe kerül. Leggyakrabban a fogyatékos alperes nem tudja, hogy joga van ügyvédet fogadni. A gyerekeknek meg kell tanulniuk, hogy ha ilyen helyzetbe kerülnek, akkor joguk van hozzá, hogy ügyvéd képviselje őket annak érdekében, hogy cselekvőképességüket megtartsák.

[10.] A kirendelt ügyvéd vagy ügygondnok a legtöbb esetben egyetért az indítvánnyal, és támogatja a gondnokság alá helyezést, amiről a fogyatékos személy talán nem is tud. Ezért az is fontos, hogy a fogyatékos személy tudja, hogy ha az ügyvéd nem képviseli megfelelően, akkor joga van másik ügyvédet keresni.

[11.] Ha ügyvédet kell keresni, akkor a legtöbb fogyatékos személy tanácstalan lesz, és nem tudja, hová forduljon. Sok esetben azt gondolja vagy azt mondják neki, hogy azért sem tud ügyvédet fogadni, mert nem tudja megfizetni. Fontos információ számára az, hogy ügyvédet az interneten találhat, leginkább a keresőeszközök, például a Google keresőjének a segítségével. A keresőbe be kell írni, hogy milyen ügyben van szüksége segítségre, és azt is, hogy ügyvédet keres. Magyarországon sok civil szervezet nyújt ingyenes jogi tanácsadást és ingyenes jogi segítséget. Fel kell hívni erre a tényre a fogyatékos személy figyelmét, és ki kell próbálni, hogy egy internetre kapcsolt számítógéppel talál-e olyan szervezetet, amely segíthet neki.

4. Ne zárjanak intézetbe

1. Az intézetben megismerhetem a szabályokat, a házirendet.
2. Az intézetben megtarthatom a cuccaimat.
3. Az intézet rossz nekem, ha nem tudnak látogatni a rokonaim.
4. Az intézetből kimehetek sétálni.
5. Az intézetből telefonálhatok. Az intézetben internetezhetek.
6. Az intézetben is lehetek szerelmes. Az intézetben nem tilthatják meg, hogy a párommal legyek.
7. Tudni akarom, hogy milyen gyógyszereket szedek. Az intézetben kérhetek olyan gyógyszert, amitől nem leszek fáradt.
8. Ha nincs gondnokom, én dönthetem el, hogy az intézetben élek-e.
9. Az intézetben nem alázhatnak meg. Akkor sem, ha nem tartom be a szabályokat.
10. Az intézeti dolgozók megvédenek. Ha bántanak vagy erőszakosak velem, akkor segítséget kérek.
11. Ha bántottak, akkor az intézeten kívül is kérhetek segítséget. Fordulhatok az állami hivatalokhoz és a civil szervezetekhez. Kereshetek ügyvédet.
12. Ha bántottak, akkor kereshetek újságíró. Az újságíró megírja, hogy mi történt. Ez segíthet abban, hogy segítséget kapjak.
13. Kiírhatom a Facebookra, hogy bántottak. Kérhetek így is segítséget.

A fogyatékos emberek gyakran élnek intézetben, akár azért, mert a családjuk nem tud, vagy nem akar róluk gondoskodni, akár azért, mert meghalnak a családtagjaik. Magyarországon 23.000 fogyatékos ember él valamilyen lakhatási szolgáltatásban, amelynek nagy része intézményes, nagy létszámú elhelyezés. A kitagolás, vagyis az intézeteket közösségi lakhatással felváltó folyamat megkezdődött, de még évtizedekig élnek majd fogyatékos emberek nagy létszámú intézetekben.

A témakör kártyáinak célja, hogy segítsenek annak megértésében, mit jelent az, ha valaki intézetbe kerül. A fogyatékos embereket sokszor helyezik el intézetekben, ahol alapvető emberi jogaik gyakorlását korlátozhatják. Az intézeti elhelyezés, ha ez az érintett személy akarata ellenére történik, önmagában is jogsérelem. A gyerekeknek meg kell tanulniuk, hogy milyen következményekkel járhat, ha intézetbe kerülnek, és mit tehetnek azért, hogy ezt elkerüljék.

A lakhatási szolgáltatások két csoportra bonthatók: intézményi és közösségi szolgáltatásokra. A már említett Fogyatékos személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény egyértelműen a közösségi lakhatást írja elő az egyezményt elfogadó államoknak, így Magyarországnak is. Nem könnyű pontosan meghatározni, hogy mitől lesz egy lakhatási szolgáltatás intézményes. Sokan a létszámot önmagában meghatározónak tekintik: egy

bizonyos létszám, általában 30 fő, felett már nem lehet úgy megszervezni a szolgáltatást, hogy az ne legyen intézményes. Az intézményes azt jelenti, hogy szigorú menetrend irányítja a lakók életét a személyes igényeik és szükségleteik helyett. Az intézeti világban élő fogyatékos emberek szélsőségesen kiszolgáltatottak a jogsérelem sok formájának. Ennek két oka van: az elzártság és az összezártság. Nem az intézetben dolgozó emberek, hanem az intézeti világ az, amely kitermeli az erőszakot.

Talán a legpontosabb az a megfogalmazás, hogy a közösségi szolgáltatás az, ami a leginkább hasonlít arra, ahogy az átlagember él. A legszűkebb családtagjaival, de legalábbis kevés emberrel él egy háztartásban. A háztartás működtetéséből mindenki kiveszi a részét. Nincs ébresztő és takarodó, mások által meghatározott és mindenkire kötelező érvényű napirend. A Társaság a Szabadságjogokért nevű szervezet egyik ügyfele írt szépen arról, hogy mit jelent neki intézetben élni, az "Életem odakint van" címen (olvasható ataszjelenti.blog.hu oldalon).

A Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft. 2016-ban publikálta azt a kutatását¹, amelyben különböző fogyatékos emberek életminőségét hasonlította össze a szerint, hogy milyen típusú lakhatással rendelkeznek. Ez a kutatás értelmi fogyatékos emberek esetében azt találta, hogy az érintettek beszámolója szerint a lakóotthonokban volt a legjobb az életminőségük.

A kártyák tartalma

[1-9.] Ezek a kártyák elmondják, hogy egy intézetben is számos dolgot megtehet az ottlakó. A kártyák segítenek felkészülni arra, hogy ha intézetben lakik majd az érintett, akkor ismerje meg a belső szabályokat, legyen tisztában a jogaival és adott esetben kérje is, hogy ezeket tartsák be. A gyerekeket meg lehet arra tanítani, hogy kérjék meg a dolgozókat, hogy ismertessék velük a házirendet. Joguk van ahhoz, hogy azt úgy ismertessék, hogy számukra érthető legyen.

[10.] Ez a kártya arra hívja fel a figyelmet, hogy az intézeti dolgozók feladata megvédeni azt a fogyatékos embert, akit bántanak. Fontos, hogy az érintett tudja, hogy fordulhat a dolgozókhöz, ha valaki bántja vagy fenyegetve érzi magát.

[11-13.] Ezek a kártyák a segítségkérés más formáiról szólnak, amelyek rendelkezésre állásáról szintén fontos beszélni a gyermekkel. Jogorvoslatért nem csak a dolgozókhöz, hanem az állami jogérvényesítő intézményekhez vagy civil szervezetekhez is fordulhatunk. Az állam legfontosabb szervei a rendőrség, az ombudsman, a betegjogi és ellátottjogi képviselők. Civil szervezetek között elsősorban a fogyatékos személyeket képviselő szervezetek és a jogvédő szervezetek kereshetők meg. A nyilvánosság tájékoztatása és a

¹ Letölthető: <http://fszk.hu/kiadvany/fogyatekossaggal-elo-emberek-eletminosege-es-ellatasi-koltsegei-kulonbozo-lakhatasi-formakban/>

sérelem nyilvánossá tétele is segítséget hozhat. A fogyatékos személy ezért közzéteheti az őt ért sérelmet a közösségi oldalakon vagy kapcsolatba léphet újságíróval.

A következőkben röviden összefoglaljuk azt, hogy mit mondanak a jogszabályok az intézeti létről:

A szociális törvény rendezi a különböző lakhatási formákban élő fogyatékos emberek jogait. Az ellátottnak joga van szociális helyzetére, egészségi és mentális állapotára tekintettel a szociális intézmény által biztosított teljes körű ellátásra, valamint egyéni szükségletei, speciális helyzete vagy állapota alapján az egyéni ellátás, szolgáltatás igénybevételére. Nem lehet a lakókat hátrányosan megkülönböztetni. A lakónak joga van megismerni az intézmény működésével, gazdálkodásával kapcsolatos legfontosabb adatokat, például a szakmai tervet.

Az intézetnek úgy kell végeznie a szolgáltatást, hogy figyelemmel legyen az ellátást igénybe vevőket megillető alkotmányos jogok maradéktalan és teljes körű tiszteletben tartására. Különösen az ellátottak élethez és emberi méltóságához való jogára, például nem lehet a lakókat megalázni. Továbbá az intézetnek biztosítania kell a lakók testi épséghez, illetve testi és lelki egészséghez való jogát. Tehát az intézetnek meg kell védenie a lakókat az erőszaktól, illetve egészségügyi ellátást is biztosítania kell. A személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátásokról szóló kormányrendelet ehhez még hozzáteszi, hogy az állampolgári jogok érvényesüléséről az intézet vezetőjének kell gondoskodnia, idetartozik például az, hogy a lakó a választójogát gyakorolni tudja. Ezek mellett a lakó személyes adatait is védenie kell az intézetnek, például meg kell akadályoznia, hogy illetéktelen személy megtudja a lakó egészségügyi adatait.

Azt is a szociális törvény írja elő, hogy az intézet nem korlátozhatja a lakókat a személyes tulajdonukban lévő, illetve mindennapi használati tárgyak használatában, kivéve a házirendben meghatározott azon tárgyak körét, amelyek veszélyt jelenthetnek az intézményben élők testi épségére. Az intézet vezetőjének gondoskodnia kell az ellátást igénybe vevők intézménybe bevitt vagyontárgyainak, személyes tárgyainak és értékeinek megfelelő és – szükség esetén – biztonságos elhelyezéséről.

A lakónak joga van az intézményen belüli és intézményen kívüli szabad mozgásra, figyelemmel a saját és társai nyugalma, biztonságára. Az intézet házirendje meghatározza az intézményből történő távozás és visszatérés rendjét.

A szociális törvény szerint a lakónak joga van családi kapcsolatainak fenntartására: fogadhat rokonokat vagy barátokat. Ennek rendjéről a házirend rendelkezik. A fogyatékos emberek esetében külön rendelkezik a szociális törvény arról, hogy joguk van a teljes körű akadálymentességre, ideértve az információk, például a házirend, számukra érthető módon való közlését is. Továbbá a fogyatékos embereknek az intézetben joguk van ahhoz, hogy az életvitelükkel kapcsolatos döntéseiket tiszteletben tartsák. A fogyatékos lakóknak joguk van mindahhoz, ami a társadalmi integrációjukat elősegíti, ideértve a kapcsolattartást és mindenféle szolgáltatások igénybevételét.

Fontos, hogy amikor egy gondnok nem látja el a teendőit, vagy nem az érintett érdekét szolgálja, akkor az intézet vezetőnek kötelessége új gondnok kirendelését kérni.

A lakónak joga van panaszt tenni, ha jogait megsértik: az intézetvezetőnél, az ellátottjogi képviselőnél és akármelyik állami szervnél. Így fordulhat az Egyenlő Bánásmód Hatósághoz vagy az ombudsmanhoz is. Az intézményvezető tizenöt napon belül köteles a panasztevőt írásban értesíteni a panasz kivizsgálásának eredményéről. Amennyiben az intézményvezető határidőben nem intézkedik, vagy a panasztevő nem ért egyet az intézkedéssel, az intézkedés kézhezvételétől számított nyolc napon belül a fenntartóhoz fordulhat jogorvoslattal. A lakó ezen kívül még fordulhat az érdekképviseleti fórumhoz is, amelyet minden tartós bentlakásos intézményben meg kell választani a szociális törvény szerint.

5. Élhetek közösségben

1. Az államnak kötelessége, hogy segítsen nekem munkát találni és dolgozni.
2. Ha nem találok munkát, pénzt kapok az államtól.
3. Ha jobb munkát akarok, mint amit adnának, akkor utánanézek, hol találok megfelelő képzést magamnak. Ingyenes képzéseket is kereshetek.
4. Ha nem tudok lakást szerezni magamnak, akkor jogom van hozzá, hogy az állam a saját városomban adjon lakást.
5. Ha segítségre van szükségem a közlekedésben, az államnak segítenie kell abban, hogy eljussak az egyik helyről a másikra.
6. A jogaimról az interneten találok információt.
7. Ha az állam nem biztosítja ezeket nekem, akkor ügyvédet fogadhatok. Ha megnyerem a pert, akkor a bíróság kötelezheti az államot arra, hogy biztosítsa számomra, amihez jogom van.

A témakör kártyái a teljesség igénye nélkül mutatják meg, hogy egy felnőtt fogyatékos embernek joga és lehetősége van arra, hogy saját közösségében, az intézeten kívüli világban másokhoz hasonló, hétköznapi életet éljen.

Az államnak, az önkormányzatoknak kötelessége olyan szociális szolgáltatásokat nyújtani, amelyek ezt lehetővé teszik számára. Az ilyen szolgáltatások nagyon sokfélék lehetnek. A legfontosabbak a támogató szolgálat, ami segít a fogyatékos személynek közlekedni, a nappali ellátás, amely jó alternatívája lehet az intézményi elhelyezésnek és a házi segítségnyújtás, amely a saját otthonában segíti a fogyatékos, idős embereket egyes feladatok elvégzésével. A helyben nyújtott szolgáltatásokról az önkormányzatnál lehet érdeklődni. Vannak olyan civil és egyházi szervezetek is, amelyek nyújtanak ilyen szolgáltatást. Jó keresőt működtet a Kézenfogva Alapítvány: <http://info.kezenfogva.hu/>.

Mindez nem jelenti azt, hogy az államnak kötelessége volna lakást vagy házat venni valakinek azért, mert az fogyatékos. De az elvárható az államtól, hogy segítsen a fogyatékos személynek lakóotthont találni, foglalkoztatásban részt venni vagy eljutni egyik helyről a másikra. Ezeket a jogokat sokszor az állam nem biztosítja akkor sem, ha a törvények előírják.

A cél az, hogy az érintett megtanulja, hogyan nézhet utána az erre vonatkozó információknak: hogyan ismerheti meg a szolgáltatásokat, és azt, hogy ő hogyan képes ezeket igénybe venni.

[1.] A munkához való jog minden fogyatékos állampolgárt megillet. Ha valakinek nincs munkája, akkor a kormányhivatalokban működő munkaügyi központok kötelessége segíteni abban, hogy az érintett személy munkát találjon.

[2.] A fogyatékos személyek sok esetben jogosultak jóléti, pénzbeni juttatásokra. Ezeket a juttatásokat minden esetben érdemes megszerezni. Az érintett ezekről a juttatásokról a lakóhelyén lévő önkormányzatnál érdeklődhet.

[3.] Sok esetben az állam által biztosított juttatásokból nem lehet megélni, vagy a felajánlott munka nem felel meg az ember képességeinek, igényeinek. Ekkor lehetősége van arra, hogy akár ingyenesen is beiratkozzon képzésekre, vagy saját maga önállóan keressen munkát. Ezeket a lehetőségeket szintén magának kell megtalálnia, és meg kell tanulnia, hogyan keresse meg ezeket. Ebben segítséget nyújtanak például azok a civil szervezetek, amelyek az adott fogyatékosággal foglalkoznak.

[4.] Nem csak nagy létszámú bentlakásos intézetek vannak. Az államnak kötelessége a fogyatékos személy lakóhelyén vagy ahhoz közel közösségi lakhatást – lakóotthont vagy lakást – biztosítani. Ha valaki ilyen lakhatást szeretne, a helyileg illetékes fenntartónál kell érdeklődni arról, hol található ilyen. Ha nem talál ilyen, akkor kereshet még egyházi vagy civil szervezeti fenntartású lakóotthont. Lásd még a 7. kártyát.

[5.] A helyi önkormányzatoknak az is kötelessége, hogy biztosítsák azt, hogy a fogyatékos személy közlekedni tudjon, és eljusson egyik helyről a másikra. Ezt megtehetik úgy, hogy az utazást biztosító szolgáltatást nyújtanak neki vagy pénzben támogatják az utazását.

[6.] Az, hogy a fogyatékos személynek mihez van joga, időről időre változhat. Ezért ezeket az információkat nyomon kell követni, frissíteni kell. Ezért fontos, hogy a fogyatékos ember tudja használni az internetet, illetve legyenek segítők, akik megadják számára a szükséges információkat. A civil szervezetek is adhatnak információt ezen a téren.

[7.] Ha valaki számára az állam nem biztosítja a törvényben előírt szolgáltatásokat, akkor meg lehet keresni civil szervezetet vagy ügyvédet. Ők el tudják magyarázni, hogy milyen jogi lehetőségek vannak és azok mivel járnak. Az ügyvéd megbízásával kapcsolatban a 8. témakör 7. és 8. kártyái nyújtanak eligazodást.

Röviden összefoglaljuk azokat a jogszabályi rendelkezéseket, amelyek ehhez a témakörhöz kapcsolódnak:

A lakóotthonban lakókat is megilletik mindazok a jogok, amelyeket a szociális törvény előír és a 4. rész kapcsán leírtunk. A személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátásokról szóló kormányrendelet ehhez még hozzáteszi, hogy a lakóotthonban lakók joga, hogy önállóan meghatározzák a házi rendben az életvitelükkel kapcsolatos együttélési szabályokat. A kormányrendelet a lakó kötelességévé teszi azt, hogy személyes képességeihez mérten részt vegyen a lakóotthon működtetésében.

A fogyatékos emberek közösségben, tehát átlagemberként való élését az államnak többféle módon is támogatnia kell. A szociális törvény a fogyatékos személyek lakókörnyezetben való ellátása érdekében előírja a támogató szolgáltatást. Ez mindazoknak a szolgáltatásoknak az összessége, ami ahhoz (lenne) szükséges, hogy a fogyatékos ember a saját otthonában tudjon élni, de ne maradjon ellátatlanul. Az egyik legfontosabb ilyen szolgáltatás a szállítás, ami lehetővé teszi, hogy a fogyatékos gyermek például iskolába járjon. Idetartozik még a tanácsadás, ügyintézés annak érdekében, hogy az érintett megfelelő egészségügyi és szociális ellátásokhoz jusson. A támogató szolgáltatás úgynevezett szociális alapszolgáltatás, amelynek a térítési díja nem haladhatja meg felnőtt esetében az érintett jövedelmének 30%-át, kiskorú esetében a 20%-ot.

A fogyatékos személynek is joga van dolgozni, az államnak kötelessége az Alaptörvény szerint törekedni arra, hogy mindenki számára munkát teremtsen. A fogyatékosügyi törvény szerint a fogyatékos embereket lehetőség szerint integrált, tehát nem elkülönített munkahelyen kell foglalkoztatni. Ha így nem biztosítható a foglalkoztatásuk, akkor az érintettek úgynevezett védett foglalkoztatásra jogosultak.

6. Ismerkedhetek, barátkozhatok

1. Senki nem tilthatja meg, hogy barátkozzak.
2. Ha vannak barátaim van, nagyobb biztonságban vagyok.
3. Egy igazi barát nem veszi el az értékeimet és a pénzemet.
4. Egy igazi barát nem nevet ki.
5. Egy igazi barátira akkor is számíthatok, ha én bajba kerültem.
6. Egy igazi barát soha nem üt meg. Ha mégis megüt, akkor már nem a barátom többé.
7. Ha egy barátom bánt, segítséget kérek a legközelebbi embertől.
8. Kérhetek segítséget a rendőrségtől is.

A témakör kártyáinak célja, hogy segítsenek a játékosnak abban, hogy tisztában legyen vele, hogy a társas életben ugyanolyan jogokkal rendelkeznek, mint bárki más. Az emberi jogok közül az emberi méltósághoz való jog és az ahhoz nagyon szorosan kapcsolódó magánélet tiszteltetésben tartásához való jog alapozzák meg minden ember esetében azt, hogy kialakíthat barátságokat, kapcsolatokat. Ezek a kapcsolatok minden ember életében nagyon fontos szerepet töltenek be, függetlenül attól, hogy ki mennyire szociális. Ez látszólag magától értetődőnek tűnik mindenki, így a fogyatékos emberek esetében is. Két okból fontos mégis ezt a témakört önállóan is tárgyalni. Egyrészt tapasztalható, hogy akár felnőtt fogyatékos emberek esetében is előfordulnak korlátozások a segítők, a rokonok részéről a tekintetben, hogy kivel tartja a kapcsolatot az érintett. A másik ok pedig, hogy a fogyatékos embereket bántalmazó személyek legtöbbször barátnak adják ki magukat és visszaélnék ezzel. Kihasznlják azt, hogy az érintett személynek kevés kapcsolata van és sok áldozatot vállal egy-egy barátság fenntartásáért. Ezért fontos az érintettnek megtanulni, hogy joga van barátkozni, illetve hogy az igazi barátság mit jelent. Fizikai bántalmazás vagy kizsákmányolás esetére pedig a kártyák megtanítják, hogy rendőrséghez lehet fordulni. Itt összekapcsolódik ez a témakör a 2. témakörrel.

A kártyák tartalma

[1.] Alapvető dolog annak megtanulása, hogy mindenkinek, legyen bármilyen fokban fogyatékos, joga van hozzá, hogy emberi kapcsolatokat létesítsen és fenntarts.

[2.] Ez a kártya az emberi kapcsolatok fontosságára hívja fel a figyelmet. A barátok, családtagok nagyon fontosak abban, hogy egy ember mennyi támogatást kap. A kártya lehetőséget ad arra, hogy beszéljünk arról, hogy kik a barátaink és mi mindenben számíthatunk rájuk. Barátok lehetnek az ember támogatói is, így segíthetnek elkerülni a gondnokság alá helyezést. Lásd bővebben a 3. témakörben, a 6-8. kártyákat.

[3-6.] Nagyon fontos, hogy a fogyatékos személy meg tudja különböztetni a barátokat azoktól, akik csak úgy tesznek, mintha a barátai lennének. A kártyák azokat a legfontosabb szempontokat sorolják fel, amelyek mentén a gyermek fel tudja ismerni azokat a személyeket, akik nem a barátai, még ha annak is látszanak.

[7.] A segítségkérés elemi módja az, hogy az érintett a legközelebbi ismerőshöz fordul, akiben feltétlen bizalma van.

[8.] Ha a fogyatékos személynek lehetősége van rá, akkor a rendőrséghez is fordulhat, és feljelentést tehet.

7. **Lehet párom és saját családom**

1. Jogom van hozzá, hogy együtt legyek a párommal.
2. Akkor is jogom van a párt választani, ha egy fiút/egy lányt szeretek.
3. Senki nem tilthatja meg, hogy szexeljek vagy kielégítsem magam.
4. Ha elmúltam 18 éves, megházasodhatok és lehet gyerekem.
5. Nekem kell döntést hoznom arról, hogy használok-e fogamzásgátlót. Erre senki sem kényszeríthet.
6. Fogyatékoságom nem akadály a annak, hogy jó szülővé váljak.
7. Felelősséggel tartozom azért, hogy születik-e gyerekem.
8. Senki nem veheti el tőlem a gyerekeimet azért, mert fogyatékos, vagy mert szegény vagyok.
9. Kérhetek segítséget abban, hogy jó szülő legyek.
10. Ha elvették a gyerekeimet, ügyvédet fogadok, és visszaszerzem.

A kártyák célja, hogy megismertesse a fogyatékos embereket azzal, hogy a párválasztás és családalapítás terén milyen jogaik vannak. Az ENSZ-egyezmény arra kötelezi a részes államokat, hogy tegyenek aktívan azért, hogy a fogyatékos személyeket ne érje hátrányos megkülönböztetés a házasság, a család, a szülői szerep és a rokon kapcsolat területén. A fogyatékos embereknek éppen olyan joguk van az egyenlő bánásmódhoz, mint mindenkinek, akkor is, ha azonos nemű párt választanak. A fogyatékos embereknek az Alaptörvényben is foglalt magánélet tiszteltetéséhez való jogából következik, hogy másokhoz hasonlóan élhetnek szexuális életet, ebben nem korlátozhatók.

A kártyák tartalma

[1.] A legfontosabb annak tisztázása, hogy a fogyatékos személynek a párkapcsolathoz, szerelemhez, házassághoz és gyermekneveléshez joga van. Ezt a jogát a gondnokság intézménye révén korlátozzák leggyakrabban. Ez a kártya alkalmat teremt arra, hogy beszéljünk arról, hogy mit jelent szerelmesnek lenni, milyen kapcsolatok vannak, mit jelent a házasság.

[2.] Különösen nehéz helyzetben vannak az eltérő szexuális orientációval vagy nemi identitással rendelkező személyek, mivel környezetük sok esetben akadályozza párkapcsolatuk kialakítását. A gyerekeknek meg kell tanulniuk, hogy szexuális orientációjuktól vagy nemi identitásuktól függetlenül joguk van a szerelemhez.

[3.] Mindenkinek joga van a saját teste feletti rendelkezéshez és ahhoz, hogy úgy találjon örömet a testében, ahogyan az neki tetszik. A fogyatékos gyerekeknek és személyeknek tudniuk kell, hogy abba, hogy végeznek-e önkielégítést, és hogy ezt hogyan teszik, senkinek

nincsen beleszólása. Ez a kártya alkalmat ad arra is, hogy beszéljünk arról, hogy a szexualitásban tiszteletben kell tartani mások döntését.

[4.] A fogyatékos személyeknek gyakran megtiltják, hogy megházasodjanak és családot alapítsanak. Ennek jogi eszköze a cselekvőképesség korlátozása vagy elvonása, a gondnokság. Ezen keresztül a családjogi aktusokról való döntéseket lehet korlátozni. A cselekvőképességükben korlátozott fogyatékos apáktól és anyáktól gyakran elveszik gyermekeiket, és nevelőszülőkhöz vagy gyermekotthonba viszik őket. A családalapításhoz való jogukat a fogyatékos személyek csak akkor gyakorolhatják, ha támogató közeg veszi őket körül. Ha cselekvőképesek vagy támogatott döntéshozatalban vesznek részt, akkor van lehetőségük megfontoltan, saját döntések meghozatalára.

[5.] Bentlakásos intézetekben vagy családokban a fogyatékos nőket nagyon gyakran kényszerítik fogamzásgátló eszközök használatára. Előfordul, hogy a nők nem tudják, milyen gyógyszereket szednek. Nagyon fontos, hogy a gyerekek megtanulják, hogy tudniuk kell, milyen gyógyszereket szednek, és ezek milyen hatásokkal és mellékhatásokkal rendelkeznek. Az erről szóló tájékoztatáshoz joguk van.

Az ENSZ-egyezmény azt is előírja a részes államok, így Magyarország számára, hogy biztosítaniuk kell a fogyatékos emberek szabad és felelősségteljes döntését a gyermekvállalásról: a számukról, illetve a korkülönbségről. Ebbe a körbe tartozik az is, hogy a fogyatékos emberek kapjanak információt e jogaikról, a családtervezésről, és kapjanak eszközöket e jogok gyakorlásához. Mindezek alapján biztosítani kell a szexuális felvilágosítást a fogyatékos gyerekeknek is, valamint fontos, hogy megismerhetőek és elérhetőek legyenek számukra is a fogamzásgátló módszerek.

A fogamzásgátlásról és annak módjáról a fogyatékos embernek joga van döntést hozni. Ha gondnokság alatt van az érintett, akkor a döntési jogot a következők szerint lehet gyakorolni.

Ha a részleges gondnokság kiterjed az egészségügyi döntésekre, akkor főszabály szerint az érintett és a gondnok együttes beleegyezése szükséges. Tehát a fogamzásgátlás módjáról vagy a terhességmegszakításról szóló döntéshez is. Ha az érintett teljes gondnokság alatt van akkor ezekről is a gondnoka dönt a törvény betűje szerint. Fontos, hogy ilyenkor is minden esetben figyelembe kell vennie az érintett véleményét, őt is tájékoztatni kell, és csak olyan döntést lehet meghozni, ami az ő érdekét szolgálja.

Kiemelendő a művi meddővé tétel speciális szabályozása. Az ENSZ-egyezmény kifejezetten tiltja az érintettek fogyatékoság miatti sterilizációját. Az egészségügyi törvény szabályozása a következő. A 14 év feletti kiskorú kérheti orvosi indokból a művi meddővé tételét. Ennek érvényességéhez kell az, hogy a törvényes képviselője és a gyámhatóság is hozzájáruljon. A bármely ügycsoportban részleges gondnokság alatt álló személy egészségügyi indokból is kérheti ezt a műtétet, de kérheti akkor is, ha 40. életévét betöltötte vagy legalább 3 vérszerinti gyereke van. A részleges gondnokság alatt álló személy nyilatkozata érvényességéhez kell a törvényes képviselő, a gondnok nyilatkozata is. A 14 év alatti vagy

teljes gondnokság alatt álló személyeket csak jogerős bírósági döntés alapján lehet művi meddővé tételi eljárás alá vetni.

[6-7.] Magyarországon lehetőség van arra, hogy fogyatékos – akár értelmi fogyatékos – személyeknek segítséget nyújtsanak abban, hogy felneveljék gyermekeiket, és jó szülők legyenek. A fogyatékoság önmagában semmiképpen nem ok a gyermeknevelés gyakorlásának megakadályozására. A fogyatékos személy környezete sokat tehet azért, hogy ebben a szülők sikeresek legyenek. A fogyatékos személynek tisztában kell lennie fogyatékoságával, és azzal, hogy képes-e gyermekét felnevelni. Minden szülő a legjobbat akarja gyermekének, ezért a fogyatékos személy ugyanúgy, mint mindenki, csak akkor vágnéki a gyermekvállalásnak, ha meggyőződött róla, hogy jó szülő lehet. Ehhez azonban az szükséges, hogy támogassák őt abban, hogy minden szükséges információval rendelkezzen, és szabad döntést hozhasson. A fogyatékos ember ilyen kérdésekkel fordulhat bármelyik barátjához, a körülötte lévő segítőkhez, családtagokhoz. Ha intézetben él a fogyatékos ember, akkor kérheti az ellátottjogi képviselőt, hogy segítsen neki az elérhető támogatásokat megszerezni. A fogyatékos személy kérhet felvilágosítást a lakóhelyén lévő önkormányzat szociális hivatalától is.

[8.] A fogyatékos személyek különösen kiszolgáltatottak annak, hogy fogyatékoságuk vagy szociális helyzetük miatt gyermeküket elvegyék, és őket szülői jogaik gyakorlásában megakadályozzák. Ez súlyos jogsértés, amely ellen tehetnek, ha megfelelő jogi segítséget keresnek. Az ENSZ-egyezmény azt is megtiltja, hogy pusztán fogyatékoság miatt elszakítsanak gyermeket a szüleitől, sőt előírja, hogy a részes államoknak segíteniük kell azt, hogy a fogyatékos emberek gyermekei saját családban nevelkedjenek. A Gyermekjogi ENSZ-egyezmény pedig azt tiltja, hogy szegénység miatt vegyen el az állam gyermekeket a szüleitől. Gyermeket a szüleitől elválasztani csak akkor lehet, ha az a gyermek érdekét szolgálja, és olyan eljárásban, ahol van lehetőség fellebbezni.

9. Ez a kártya lehetőséget ad arra, hogy beszéljünk arról, hogy milyen a jó szülő, illetve kiktől lehet erről tanulni. A személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátásokról szóló kormányrendelet szerint a lakóotthon a házirendben szabályozott esetekben – a lakóotthonra engedélyezett férőhelyszámon felül – elhelyezést biztosíthat az ellátást igénybe vevő kiskorú gyermekének. A támogatott lakhatás – az engedélyezett férőhelyszámon felül – biztosíthatja az ellátást igénybevevő gondoskodó szülő, egyéb hozzátartozó, illetve az ellátást igénybevevő kiskorú gyermekének elhelyezését.

10. Ha az érintett gyermekét elvették, de nincs gondnokság alatt, akkor ügyvédet fogadhat. Ha gondnokság alatt van, akkor először a cselekvőképességét kell visszaszereznie legalább a családi döntések ügýtípusra. Másik lehetőség, hogy ha van olyan érdekelt fél, például a másik szülő, aki tud megbízást adni az ügyvédnek.

8. Intézhetem az ügyeimet

1. Minden fontos iratról másolatot kérek.
2. Csak akkor írok alá egy papírt, ha minden szavát értem.
3. Ha nem értem, megkérem az ügyintézőt vagy az ügyvédemet, hogy magyarázza meg. Ez a kötelességük.
4. Minden ügyintézés és eljárás során jelen lehet a támogatóm vagy az ügyvédem.
5. Ha valamire nem tudok azonnal válaszolni, kérem, hogy adjanak időt. Átgondolom a dolgot.
6. Magyarországon sok ügyet el lehet intézni az interneten. Ez sok eljárást könnyebbé tesz számomra.
7. Ha nem helyeztek gondnokság alá, akkor bármilyen bírósági eljárást elindíthatok és felfogadhatok ügyvédet.
8. Ha gondnokság alá helyeztek, akkor is fogadhatok ügyvédet azért, hogy megszüntessék a gondnokságot.

A témakör kártyái konkrét, kézzelfogható információkat adnak arról, hogy az érintett hétköznapi adminisztratív ügyeiben – okmányok igénylése, juttatások igénylése, banki ügyintézés stb. – hogyan járhat el, és milyen segítséget vehet igénybe.

A fogyatékos emberek egyik gyakori nehézsége, hogy fogyatékoságuk miatt nem engedik saját ügyeiket elintézni. A tapasztalatok azt mutatják, hogy ez sokszor annak ellenére történik, hogy az érintett nincs gondnokság alatt. Sőt, előfordul, hogy a fogyatékos személy hivatalos ügyeit csak úgy tudja elintézni, ha gondnokság alá kerül, mert az ő döntését, eljárását nem fogadják el. Ezek a hivatalos ügyintéзések fontos részét képezik az önálló életvitelnek. Mind az ENSZ-egyezmény szelleméből, mind a fogyatékosügyi törvény céljából következik, hogy ezek a jogosítványok megilletik az érintettet.

A kártyák tartalma

[1.] Mindenkinek joga van hozzá, hogy saját ügyeiben rendelkezzen a keletkezett iratok felett, és azokról másolatot kérjen. Másolatot akkor is köteles adni az ügyintéző vagy az egészségügyi személyzet, ha az érintett személy korlátozó gondnokság alatt áll. A kizáró gondnokság alatt lévő személy helyett a gondnoka kérhet másolatot. A másolásért a hivatal vagy a kórház pénzt kérhet, ezért érdemes előzetesen megkérdezni, hogy ezért mennyit kell fizetnünk.

[2.] Fogyatékos és nem fogyatékos személyek gyakran írnak alá olyan dokumentumokat, amelyeket nem értenek, de hosszú távú következményeik vannak. A bankban sokan írnak alá hitelszerződéseket anélkül, hogy értenék azokat; egészségügyi intézményekben sokszor

mondanak le a betegek úgy a jogaikról egy-egy kezelés során, hogy nem tudják, milyen következményekkel kell számolniuk. Fontos, hogy a gyermek megértse, hogy milyen következményei lehetnek, ha így jár el.

[3.] Ez a kártya az előző kártya által felvetett problémára ad egy lehetséges megoldást. A játékosnak kell keresnie valakit, aki érthetően el tudja magyarázni neki, mi van a szerződésben. Fontos, hogy tudja, hogy ha az ügyintéző nem tudja elmagyarázni neki például a szerződés alapvető részeit, az nem az ő hibája. Addig kell keresnie megfelelő személyt, amíg sikerrel nem jár. A kártyákon szereplő állítások a hivatalos ügyintézés során felmerülő kérdésekre hívják fel a figyelmet. Az ENSZ-egyezmény előírja a részes államoknak, hogy szolgáltatásaikat úgy alakítsák ki, hogy azok hozzáférhetőek legyenek a fogyatékos emberek számára. A fogyatékosügyi törvény ezt akadálymentességként, illetve az egyenlő esélyű hozzáférés követelményeként fogalmazza meg. Ezekből következik, hogy a fogyatékos embereknek olyan módon kell például tájékoztatást adni, hogy az érthető legyen.

[4.] A fogyatékos személynek joga van hozzá, hogy segítőtje, támogatója vagy gondnoka jelen legyen akkor, amikor ügyeit intézi. Ugyanakkor, ha ő nem akarja más jelenlétét, akkor ezeket visszautasíthatja. A kártyák emellett arra is felhívják a figyelmet, hogy az érintett kérhet segítséget az eljárás során akár az értelmezésben, akár abban, hogy ügyvéd képviselje. A támogatott döntéshozatalról szóló törvény szerint a támogató jelen lehet mindenféle eljárás során, illetve akkor is, ha az érintett jognyilatkozatot tesz, például az önkormányzatnál. Ezen felül a támogatónak az is feladata, hogy az eljárás során egyeztessen az érintettel, erre nekik lehetőséget kell adni.

[5.] A hivatalos ügyintézés során előfordulhat, hogy senki nem tudja elmagyarázni, hogy mit foglaltak a dokumentumba. Ilyenkor nem kell aláírni, hanem kell kérni egy másolatot, hazavinni, és keresni valakit, aki elmagyarázza.

[6.] Nagyon sok ügy – például adóbevallás leadása – intézhető ma már az interneten. Ehhez mindössze egyetlen alkalommal kell bemenni egy okmányirodába és regisztrálni az Ügyfélkapu rendszerében.

[7-8.] Fogyatékos személyek bírósághoz is fordulhatnak, ha vitás ügyük van. Fontos tudni, hogy ha valaki cselekvőképes vagy azokban az ügyekben, amelyekben nem korlátozták a cselekvőképességet, bírósági eljárás indítására jogosult. Például, ha valakinek korlátozták a cselekvőképességét az ingatlanával való rendelkezés terén, akkor fogadhat ügyvédet az ingatlanhoz nem kötődő, például munkára vonatkozó szerződés megkötéséhez. Ha cselekvőképességét úgy korlátozták, hogy az érinti a bírósághoz fordulást, akkor csak és kizárólag saját cselekvőképességének visszaszerzése érdekében indíthat eljárást. Lásd részletesebben a 4. témakörnél.

9. Dönthetek a kórházban

1. Jogom van tudni, hogy mi a bajom, milyen ellátást kaphatok és mi fog történni. Az orvosnak érthetően kell beszélnie velem.
2. Az orvos kérheti közvetítő szakember segítségét tájékoztatásom során.
3. Ha valamit nem értek, kérdezhetek. Az orvosnak válaszolnia kell.
4. Amikor kórházban vagyok, jöhetnek hozzám látogatók.
5. Csak olyan kezelést végezhetnek rajtam, amibe beleegyeztem. Kérhetek másik kezelést vagy gyógyszert.
6. Ha gondnokom van, akkor az ő beleegyezése is szükséges az orvosi kezeléshez.
7. Jogom van a véleményemet elmondani a kezelés előtt. Az orvosnak kötelessége figyelembe vennie a véleményem.
8. A kezelés után egy papírra leírják, mi történt velem a kórházban. Minden rólam szóló papírról másolatot kérek.
9. Ha kórházban aludtam, a zárójelentést is meg kell kapnom.
10. Az orvosok, a nővérek nem alázhatnak meg. Tisztelettel kell beszélniük velem.
11. A ruhámat csak akkor kell levennem, ha a vizsgálathoz vagy kezeléshez szükséges.
12. Ha nem engedik, hogy én döntsék, vagy ha bántanak, panaszt teszek.
13. Panaszt tehetek a kórház vezetőjénél vagy a betegjogi képviselőnél. Ügyvédet is fogadhatok.

A kártyák célja, hogy bemutassa, a fogyatékos embereknek milyen jogaik vannak akkor, amikor egészségügyi ellátást kapnak. A fogyatékos személyeknek is joguk van az egészségügyi ellátáshoz, ennek igénybevétele során őket nem érheti hátrányos megkülönböztetés. Ezt kimondja a magyar Alaptörvény, az egészségügyi törvény és az ENSZ-egyezmény is. Az egészségügyi ellátás igénybevételéhez kapcsolódó jogokat, az úgynevezett betegjogokat az egészségügyi törvény részletezi.

1-3. Az egyik legfontosabb betegjog a tájékoztatáshoz való jog. Fogyatékos személyek esetében mindenképpen le kell szögezni, hogy a tájékoztatáshoz még akkor is joga van a betegnek, ha a kezelésről nem ő vagy nem egyedül dönt. Minden esetben úgy kell megtörténnie a tájékoztatásnak, hogy az a beteg számára érthető legyen. A törvény kifejezetten rendelkezik a jelnyelvi tolmács és a tolmács igénybevételének lehetőségéről. A tájékoztatásnak ki kell terjednie a beteg állapotára, a lehetséges kezelésre és alternatívákra, valamint az ellátás folyamatára. A betegnek lehetőséget kell adni, hogy kérdéseket tegyen fel és azokra választ kapjon.

4. A kórházi kezelés során az érintett fogadhat látogatót. Ennek idejét és módját a kórház házirendje rögzíti. A súlyos állapotú betegnek (például, aki önmagát ellátni képtelen, fájdalmai nem szüntethetők meg vagy pszichés krízishelyzetben van) és a kiskorúnak joga van hozzá, hogy egy személy folyamatosan mellette tartózkodjon.

5-7. Az egészségügyi törvény előírja, hogy csak olyan beavatkozás vagy vizsgálat végezhető el az érintetten, amelyről ő előzetesen tájékoztatást kapott, és amelybe beleegyezett.

Azokra, akik kiskorúság miatt nem dönthetnek önállóan vagy gondnokság alatt vannak, eltérő szabályok vonatkoznak a gondnokság formájától függően. A gyermek esetében a következő szabályok érvényesek. A 14 év alatti gyermek cselekvőképtelen, függetlenül a fogyatékoságtól, így az ő esetében a beleegyezés jogát a törvényes képviselő, tipikusan a szülő gyakorolja. A 14 év feletti gyermek korlátozottan cselekvőképese, így az ő esetében is a szülő beleegyezése szükséges a beavatkozáshoz. Ugyanakkor azt előírja a törvény, hogy a 14 éven felüliek esetében kifejezetten figyelembe kell venni a véleményüket.

Gondnokság esetében a szabályozás hasonló. Lehetséges, hogy valaki részleges gondnokság alatt áll, de az nem terjed ki az egészségügyi döntésekre: ebben az esetben önállóan dönthet az érintett. Ha az érintett részleges gondnokság alatt áll, és az kiterjed az egészségügyi döntésekre, akkor a gondnoka beleegyezése szükséges a beavatkozáshoz.² Fontos, hogy a törvény előírja, hogy ebben az esetben is a lehetséges mértékig figyelembe kell venni az érintett véleményét, tehát azt ki kell kérniük az egészségügyi dolgozóknak. A teljes gondnokság alatt álló személy helyett a beleegyezés jogát a gondnok gyakorolja, de ebben az esetben is figyelembe kell venni az érintett véleményét.

A gondnokság vagy kiskorúság ellenére az érintettet tájékoztatni kell, és a véleményét figyelembe kell venni!

8-9. Az egészségügyi dokumentáció rögzíti, hogy mi történt a kezelés alatt. Ez a dokumentum a kórházban marad, de a beteg bármikor kérhet róla másolatot. A másolatnak nincs hivatalos ára, de a felelős hatóság 100 forintot javasol. A fekvőbeteg ellátás után, tehát ha az érintett bent aludt a kórházban, zárójelentést kell kapnia. Ez egy összefoglaló az ellátásról. Ezért nem lehet pénzt kérni.

10. Az egészségügyi törvény előírja, hogy a betegeket nem lehet az emberi méltóságukban megsérteni: például sértegetni, csúnyán beszélni velük.

11. Az érintettek szeméreméretére minden egészségügyi beavatkozásnál figyelemmel kell lenni: a ruházatuk csak a szakmailag indokolt és a szükséges időre távolítható el.

12-13. A betegjogok megsértése miatt panaszt lehet tenni a betegjogi képviselőnél. Minden kórházban van ilyen: az elérhetőségének kifüggesztve kell lenni az épületben. Panaszt lehet tenni a kórház vezetőjénél is.

² Nem világos a jogszabály és a gyakorlat a részleges gondnokság alatt álló egészségügyi döntései tekintetében. A TASZ álláspontja szerint a helyes értelmezés az, hogy ún. nem invazív beavatkozásoknál, például gyógyszeresedés a részleges korlátozó gondnokság alatt álló érintett önállóan dönthet. A gondnok beleegyezésére csak az invazív beavatkozások, például műtét, esetén van szükség. Mivel ez nem mindenhol elfogadott értelmezés, ezért pusztán így jelezzük.

10. Élhetek a politikai jogaimmal

1. Ha gondnokság alá helyeznek, akkor lehet, hogy nem fogok tudni szavazni.
2. Ha elvették a választójogomat, vissza tudom szerezni. Ügyvédet fogadhatok, hogy visszakapjam a választójogomat.
3. Ha szavazni megyek, jogom van hozzá, hogy akadálymentes legyen a választás számomra.
4. Ha nem tudok otthonról elmenni, kérhetek mozgóurnát, hogy szavazni tudjak.
5. Jogom van könnyen érthető tájékoztatót kérni a választási eljárásról és a szavazás menetéről.

A választáson való részvétel, a szavazati jog gyakorlása a demokratikus államokban minden felnőtt állampolgár sajátja: ez fejezi ki a politikai közösséghez tartozást. Az ENSZ-Egyezmény a 29., a politikai életben és közéletben való részvételről szóló cikk alatt tárgyalja a választójogot. Ez alapján az államok, így Magyarország vállalják azt, hogy a fogyatékosággal élő személyek másokkal azonos alapon, hatékonyan és teljes körűen vehessenek részt a politikai életben és a közéletben. A közéletben való részvételnek egyik fontos módja a szavazás. Mégis, a hatályos magyar törvények szerint akit gondnokság alá helyeznek, annak a bíróság elveheti a választójogát. További probléma, hogy a választóhelyiségek sokszor nem akadálymentesek, és hogy nem készül könnyen érthető tájékoztató a szavazás menetéről.

A kártyák bemutatják a gyerekeknek, hogy milyen jogai vannak, ezek gyakorlása során milyen akadályokba ütközhet, és hogy mit tehet az akadályok leküzdése érdekében.

A kártyák tartalma

[1.] A gondnokság és a választójog közötti összefüggés nagyon fontos. Ha valakit gondnokság alá helyeznek, akkor a bíróságnak döntenie kell arról, hogy ezzel együtt korlátozza-e a választhatósághoz és a választáshoz való jogát. A választójogról külön kell döntenie a bíróságnak a gondnoksági eljárásban.

[2.] A választójog visszaszerzésének egy útja van: ügyvéd segítségével bíróság előtt kell visszaszerezni vagy a cselekvőképesség egészét vagy pedig a választójog gyakorlásához való jogot.

[3.] A választási eljárásnak akadálymentesnek kell lennie. A választási eljárásról szóló törvény szerint a fogyatékos embernek joga van akadálymentesített szavazóhelyiség igénybevételére. Ezt az igényét egy kérelemben kell jeleznie a jegyzőnek. Amennyiben az érintett lakcíme szerinti szavazókör nem akadálymentesített, kérelme nyomán áthelyezik egy másik szavazókörbe, amely akadálymentesített.

[4.] A választáson való részvételnek nem feltétele a személyes megjelenés. Ha a választópolgár mozgóurnát kér, azt a helyi választási bizottság kiviszi számára, és biztosítja, hogy leadhassa szavazatát. A választási eljárásról szóló törvény szerint mozgóurnát igényelhet egy adott szavazókörben az az állampolgár, aki szerepel a szavazókör névjegyzékében (azaz lakcíme szerint az adott szavazókörben szavazna), és olyan fogyatékkal él, amely mozgásában korlátozza, vagy pedig akinek egészségi állapota nem engedi, hogy a szavazóhelyiségben adja le szavazatát. Mozgóurnát a szavazást megelőzően a Helyi Választási Irodától, a szavazás napján viszont már a szavazatszámoló bizottságtól, a szavazókörben lehet kérni legkésőbb délután 3-ig.

[5.] Minden választópolgárnak joga van könnyen érthető formában hozzáférni a választásról szóló információkhoz. Ezt azonban kérnie kell a helyi választási bizottságtól vagy le kell töltenie a választásokról szóló weboldalokról. Ugyanez a törvény előírja, hogy a fogyatékos személynek joga van igényelni Braille-írással készült értesítőt a szavazásról, könnyített formában megírt tájékoztatót, Braille-írással ellátott szavazósablon alkalmazását a szavazóhelyiségben és a mozgóurnás szavazás során.

Impresszum

Kiadja a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) - 2016. november

Fotók: Erdőháti Áron

Lektorálta: Gyárfás Vera

A projektről és a csatlakozási lehetőségekről a mondo.tasz.hu oldalon olvashat.